

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ШИМАНСЬКА КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 657.471.12

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ОПЕРАЦІЙ
З ВИКОНАННЯ КОЛЕКТИВНОГО ДОГОВОРУ:
ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Житомир – 2010

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі бухгалтерського обліку і контролю в Житомирському державному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Жиглей Ірина Вікторівна,
Житомирський державний технологічний університет
Міністерства освіти і науки України,
докторант кафедри бухгалтерського обліку і контролю

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Сопко Валерія Василівна,
Університет банківської справи
Національного банку України,
завідувач кафедри обліку і аудиту

кандидат економічних наук, доцент
Озеран Алла Володимирівна,
ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри обліку підприємницької діяльності

Захист відбудеться “24” лютого 2010 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.052.01 у Житомирському державному технологічному університеті за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103, ауд. 233.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Житомирського державного технологічного університету за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103.

Автореферат розісланий “19” січня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Олійник

ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціальна захищеність населення – необхідна умова соціально-економічного розвитку країни, який залежить саме від обраних напрямів та пріоритетів соціальної політики держави, що повинні одночасно враховувати ринкові умови господарювання та необхідність соціального захисту. Постійне зниження рівня соціальної захищеності населення призводить до загострення соціально-економічних протиріч, посилення бідності та розшарування населення. Окрім того, за даними Державного комітету статистики України станом на 1 вересня 2009 р. заборгованість з виплати заробітної плати становила 1,62 млрд. грн., а з початку року борги із зарплати збільшилися на 36,3 %. Наявність заборгованості призводить до значних соціальних проблем.

Однією з форм розв'язання соціально-економічних проблем працівників є захист їх законних прав та інтересів, що реалізується через дотримання соціально-партнерських угод у сфері праці, зокрема, колективного договору. За даними Федерації професійних спілок України, станом на 30 червня 2009 р. колективними договорами охоплено лише 83,2 % облікової кількості штатних працівників, що свідчить про порушення норм чинного законодавства про працю та низький рівень укладання та виконання положень колективних договорів.

Питання правового змісту колективного договору та його ролі у регулюванні соціально-трудоких відносин розглядали такі дослідники, як В.М. Божко, С. Борковська (S. Borkowska), В.Я. Бурак, С.В. Венедіктов, Л.Б. Гальперін, К. Доктур (K. Doktyr), В.О. Покришка, Г.В. Рибницький, М.М. Феськов, І.Н. Каширін, Ф.М. Левіант, К. Петруха (K. Pietrucha), З. Сальва (Z. Salwa), М. Севериньські (M. Seweryński), Ю.А. Тихомиров, О.В. Урсалова, Л. Флорек (L. Florek), Є.Б. Хохлов. Зазначеними авторами розглядалася еволюція колективного договору, узгодження інтересів сторін колективних переговорів. Питаннями удосконалення економічних основ механізму колективно-договірного регулювання займалися О.Л. Єськов, А.М. Колот, Ю.Д. Петров, О.М. Чала.

Проблематику використання системи бухгалтерського обліку для підвищення соціального захисту працюючих досліджують у своїх працях Ф.Ф. Бутинець, І.В. Жиглей, Г.Г. Кірейцев, Н.М. Малюга, А.В. Озеран, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, Л.В. Чижевська.

Однак, не применшуючи ролі проведених досліджень з проблематики колективно-договірного регулювання соціально-трудоких відносин, не розроблені питання облікового забезпечення колективно-договірного процесу та не визначені напрями використання системи бухгалтерського обліку як інформаційної бази проведення контролю виконання положень колективного договору, а отже як інструмента забезпечення соціального захисту працюючих та їх сімей. Крім того, спостерігається безучасність облікового персоналу в процесі колективно-договірного регулювання, що призводить до укладання економічно необґрунтованих договорів, положення яких не виконуються. Необхідність вирішення зазначених питань та їх значення у забезпеченні стабільної діяльності підприємств та підвищенні рівня добробуту населення обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського державного технологічного університету за темою № 318 “Розбудова соціально орієнтованої економіки: підвищення якості бухгалтерської освіти відповідно до Болонського процесу, розвиток бухгалтерського обліку в напрямі захисту інтересів держави та суспільства” (номер державної реєстрації 0105U001442): автором виконані дослідження з визначення напрямів розширення сфери використання бухгалтерського обліку як інформаційної системи підприємства для цілей контролю виконання колективного договору; за темою № 28 “Методологія моделювання національної системи бухгалтерського обліку в умовах трансформаційного економічного розвитку” (номер державної реєстрації 0109U001876): автором розроблено методику облікового відображення операцій з виконання колективного договору.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку і контролю господарських операцій з виконання колективного договору, що сприятиме соціальному захисту працівників.

Для досягнення мети у дисертації поставлені для вирішення такі завдання:

- виявити зв'язок колективного договору як локального нормативно-правового документу з системою бухгалтерського обліку з урахуванням його сутності та змісту;
- визначити напрями організації обліку операцій з виконання колективного договору з урахуванням його юридичної форми;
- здійснити класифікацію положень колективного договору на основі його економічного змісту з метою побудови системи аналітичних рахунків для облікового відображення операцій з його виконання;
- окреслити функції облікового персоналу у процесі колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин для цілей повного та достовірного відображення операцій;
- розробити комплексне облікове забезпечення процесу колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин для цілей підвищення соціального захисту працівників;
- удосконалити методику обліково-інформаційного забезпечення колективно-договірного регулювання фонду оплати праці залежно від результатів діяльності;
- надати обґрунтовані рекомендації з удосконалення документального оформлення та облікового відображення операцій з надання соціального пакету працівникам підприємства в межах виконання керівництвом зобов'язань за колективним договором;
- сформулювати систему контролю дотримання положень колективного договору та інформаційні інтереси суб'єктів контролю для розробки програми проведення такого контролю;
- визначити показники стану виконання колективного договору, які повинні знайти своє відображення в звітності підприємства, для цілей узгодження інтересів сторін колективного договору.

Об'єктом дослідження є господарські операції підприємства з виконання колективного договору, що підлягають відображенню в системі бухгалтерського обліку та контролю сторонами договору.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних та організаційно-практичних питань бухгалтерського обліку і контролю господарських операцій з виконання зобов'язань керівництва перед персоналом за колективним договором.

Методи дослідження. У ході дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи та прийоми пізнання. Методи спостереження та співставлення використовувалися для визначення стану виконання положень колективних договорів на підприємствах України. Методи теоретичного узагальнення, групування і порівняння дали можливість класифікувати положення колективного договору за системою ознак для визначення груп операцій та відповідних об'єктів бухгалтерського обліку з виконання колективного договору. Методи аналогії, діалектичний метод та системний підхід використовувалися для удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку операцій з виконання положень колективного договору. За допомогою абстрактно-логічного методу та причинно-наслідкового зв'язку визначено формально-змістовний зв'язок колективного договору із системою бухгалтерського обліку. За допомогою методів індукції та дедукції сформовано систему внутрішнього контролю за дотриманням положень колективного договору.

Теоретико-емпіричною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем організації та методики бухгалтерського обліку, трудового права, матеріали конференцій і семінарів з проблем теорії та практики бухгалтерського обліку, опубліковані статистичні дані, законодавчі та нормативні документи України, результати анкетування щодо організації та методики бухгалтерського обліку та контролю операцій з виконання колективного договору.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку і контролю господарських операцій з виконання колективного договору, що сприяє соціальному захисту працівників. У процесі проведеного дослідження отримано такі результати, яким характерна наукова новизна:

вперше одержано:

– теоретичне обґрунтування комплексного облікового забезпечення процесу колективно-договірного регулювання в частині господарських операцій на стадіях укладання, виконання та контролю за дотриманням положень колективного договору, що дозволить визначити ступінь відповідності фактичного стану задекларованим у договорі позиціям з метою соціального захисту працівників підприємства;

– систему внутрішнього контролю за дотриманням положень колективного договору, в якій враховано інформаційні запити суб'єктів контролю та ступінь довіри профспілкової організації до керівництва підприємства з метою узгодження інтересів сторін колективного договору, що призводить до зменшення соціальної напруги в колективі, і, як наслідок, закріплення соціально відповідальних позицій підприємства в державі та суспільстві;

удосконалено:

– організацію бухгалтерського обліку в частині впливу юридичної форми колективного договору як правової підстави для здійснення господарських операцій та їх відображення в бухгалтерському обліку;

– систему аналітичного обліку на основі класифікації положень колективного договору з метою контролю за їх дотриманням за різними ознаками (за рівнем нормативно-правового регулювання; урегульованістю у податковому законодавстві; відповідністю стратегії та фінансовому стану підприємства; залежно від питань, які розглядаються; за періодичністю та формою здійснення; об'єктами бухгалтерського обліку; рівнем соціального захисту працівників);

– функції облікового персоналу, що полягають в їх участі у процесі укладання колективного договору з метою забезпечення економічно обґрунтованого підходу до формування його положень;

– методичне забезпечення бухгалтерського обліку операцій зі створення та використання фонду оплати праці на основі нормативних показників, що залежать від результатів господарської діяльності підприємства, яке надає можливість відображення в обліку відхилень гарантованого фонду оплати праці від фактичного;

дістало подальший розвиток:

– визначення зв'язку колективного договору як локального нормативно-правового документа з системою бухгалтерського обліку через юридичне обґрунтування та ідентифікацію господарських операцій, що впливає на порядок застосування елементів методу бухгалтерського обліку для їх відображення;

– відображення в бухгалтерському обліку витрат на забезпечення працівників підприємства соціальним пакетом в межах виконання колективного договору залежно від суб'єкта та форми надання послуг з метою повного та достовірного представлення таких витрат в звітності підприємства та для цілей оподаткування;

– обґрунтування необхідності формування абсолютних та відносних показників розміру фонду оплати праці, витрат на заходи охорони праці та надання соціальних благ в розрізі підрозділів підприємства, які повинні знайти відображення в процесі документального оформлення, складання облікових реєстрів та внутрішньої звітності за господарськими операціями з виконання колективного договору.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій з удосконалення порядку організації та методики бухгалтерського обліку і контролю операцій з виконання колективного договору. В практичну діяльність впроваджено такі основні прикладні розробки:

– систему облікового забезпечення механізму колективно-договірного регулювання фонду оплати праці залежно від результатів господарської діяльності (довідка Житомирського Акціонерного товариства закритого типу “Будмаш” № 01/748 від 25.11.2008 р.);

– методику облікового відображення операцій з надання соціального пакету працівникам підприємства та рекомендації щодо закріплення прав та обов'язків облікових працівників як учасників колективно-договірного процесу (довідка ТОВ “Ювента” № 12Д від 06.03.2009 р.);

– пакет внутрішньої звітності за операціями з виконання колективного договору (довідка ТОВ “Бердичівський пивоварний завод” № 245 від 20.05.2009 р.);

– програму здійснення внутрішнього контролю виконання положень колективного договору (довідка Об'єднаної профспілки підприємств харчової промисловості Житомирської області № 6 від 20.03.2009 р.);

– підхід до облікового відображення операцій з виконання колективного договору на підприємстві, використаний при розробці програм і навчально-методичного забезпечення курсу “Фінансовий облік” в Житомирському державному технологічному університеті (довідка № 44-45/1298 від 06.11.2009 р.).

Особистий внесок дисертанта. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Всі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягає у дослідженні комплексу питань, пов’язаних з удосконаленням організації та методики бухгалтерського обліку і контролю операцій з виконання колективного договору.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях: V-ій Всеукраїнській науково-практичній конференції “Стан та проблеми інноваційної розбудови України ’2007” (м. Дніпропетровськ, 2007 р.), III-ій Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальные проблемы научных исследований-2007” (м. Дніпропетровськ, 2007 р.), V-ій Міжнародній науково-теоретичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених “Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі тисячоліть” (м. Тернопіль, 2007 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Майбутнє – аудит” (м. Кривий Ріг, 2007 р.), VI-ій Міжнародній науковій конференції “Наукові дослідження в сфері бухгалтерського обліку, контролю та аналізу: теоретико-практичне значення та напрями подальшого розвитку” (м. Житомир, 2007 р.), Всеукраїнських наукових конференціях, присвячених видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову (м. Житомир, 2007 р., 2008 р., 2009 р.), VII-ій Міжнародній науковій конференції “Наукові бухгалтерські школи світу: еволюція, сучасний стан, перспективи розвитку” (м. Житомир, 2008 р.), XXXIV-ій Науково-практичній міжвузівській конференції, присвяченій Дню університету (м. Житомир, 2009 р.), V-ій Міжнародній науковій конференції “Бухгалтерський облік, аналіз і контроль в системі корпоративного управління: розвиток і технічних можливостей” (Краматорськ-Житомир, 2009 р.), VIII-ій Міжнародній науковій конференції “Мовні стратегії у формуванні світової бухгалтерської еліти” (м. Житомир, 2009 р.), V -ій Міжнародній науково-практичній конференції “Научният потенциал на света” (м. Софія, 2009 р.).

Публікації. За результатами дисертації опубліковано 10 наукових статей у фахових виданнях загальним обсягом 8,13 друк. арк., 13 тез доповідей загальним обсягом 1,62 друк. арк.; в інших публікаціях (навчальних посібниках), виданих у співавторстві, в дисертації використані лише ті положення, які є результатом особистого дослідження здобувача (0,87 друк. арк.), в монографічних виданнях особисто автору належить 1,05 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Основний зміст викладено на 188 сторінках друкованого тексту. Робота містить 34 таблиці на 27 сторінках, 23 рисунки на 17 сторінках, 17 додатків на 67 сторінках. Список використаних літературних джерел налічує 290 найменувань на 33 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих наукових результатів.

У першому розділі **“Колективний договір та система бухгалтерського обліку: формально-змістовний зв'язок”** розглядається розвиток колективного договору як форми соціального партнерства та інструменту соціального захисту працівників, формально-змістовний зв'язок колективного договору із системою бухгалтерського обліку.

Удосконалення сфери соціально-трудових відносин можливе через впровадження ефективного механізму дії соціального партнерства. Вивчення інтересів сторін соціально-трудових відносин виявило їх антагонізм у таких аспектах, як оплата праці, охорона праці, надання додаткових соціальних благ, підвищення професійного рівня працівників, їх участь у прибутках підприємства.

Перебуваючи у соціально-трудових відносинах із підприємством, працівник потребує соціального захисту, який би забезпечував дотримання його прав, давав можливість ефективного задоволення потреб даного працівника та його родини, а також сприяв кількісному та якісному відновленню продуктивних сил суспільства, зокрема, трудових ресурсів. Інструментом регулювання соціально-трудових відносин, який сприяє максимальному дотриманню прав найманих працівників та узгоджується з позиціями роботодавців, є колективний договір. Встановлено формально-змістовний зв'язок колективного договору з системою бухгалтерського обліку, який полягає у визначенні договором змісту господарських операцій та порядку застосування елементів методу бухгалтерського обліку для їх облікового відображення.

Юридична форма колективного договору характеризується системою його положень, що закріплюють зобов'язання сторін. Для досягнення поставлених у роботі завдань встановлено зв'язок між формою і змістом колективного договору як нормативно-правового регулятора соціально-трудових відносин та системою бухгалтерського обліку як джерела інформації для забезпечення його укладання, виконання та контролю (рис. 1).

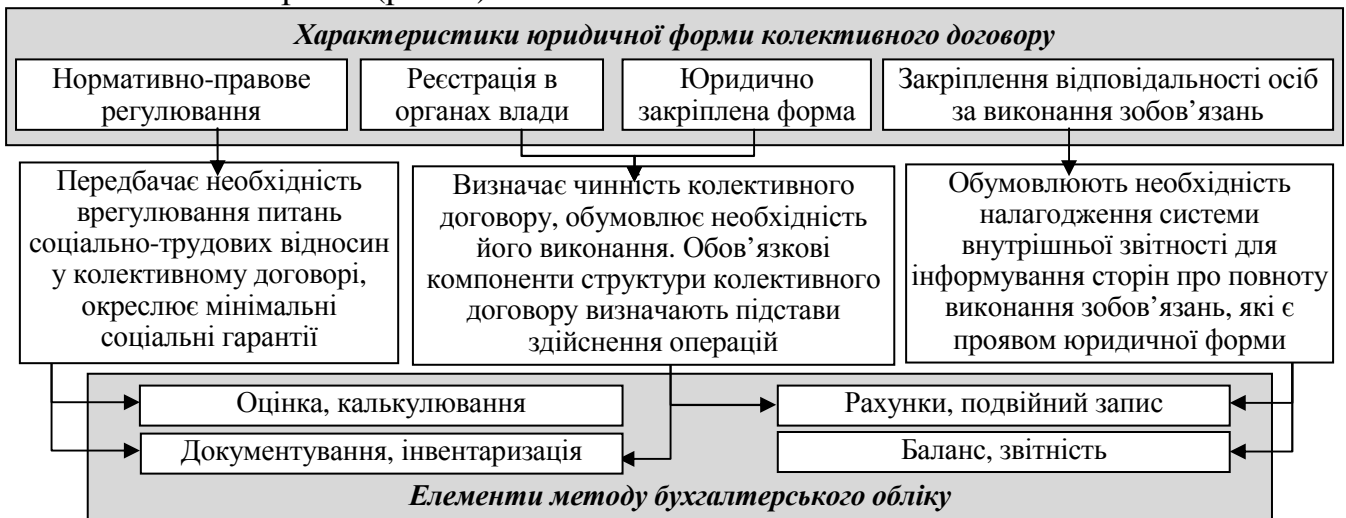

Рис. 1. Врахування правових характеристик колективного договору в системі бухгалтерського обліку

На підставі елементів колективно-договірних відносин (суб'єкт, об'єкт, зміст та підстава виникнення) сформульовані напрями впливу юридичної форми колективного договору на організацію бухгалтерського обліку та контролю (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив елементів колективно-договірного регулювання на систему бухгалтерського обліку та контролю

№ з/п	Елемент	Вплив елементу колективно-договірного регулювання на організацію	
		бухгалтерського обліку	контролю
1	Суб'єкт	Виокремлення операцій щодо окремих працівників, розмежування підходів до організації і методики їх документування та відображення в обліку	Окреслення користувачів звітності підприємства за операціями з виконання колективного договору
2	Об'єкт	Виявлення об'єктів, операції з якими повинні бути задокументовані та відображені в бухгалтерському обліку з урахуванням дій, які вчинені суб'єктами колективно-договірних відносин	Визначення об'єктів контролю: стан розрахунків з працівниками, дотримання мінімально встановлених державою гарантій, витрати на здійснення соціальних заходів
3	Зміст	Встановлення змісту операцій з виконання колективного договору, відображення їх з огляду на визначені об'єкти колективно-договірних відносин	Виокремлення операцій, які повинні бути здійснені відповідно до положень колективного договору
4	Підстава виникнення	Визначення підстав господарських операцій для відображення на рахунках бухгалтерського обліку	Встановлення законності та доцільності операцій з виконання колективного договору

Економічний зміст колективного договору впливає на зміст господарських операцій, які здійснює підприємство для виконання зобов'язань керівництва перед трудовим колективом. Перш за все, колективний договір стосується економічної діяльності людини, зокрема, її праці, а також діяльності господарюючого суб'єкта та використання ним для цього трудових ресурсів, оскільки розмір заробітної плати, строки її видачі, умови нарахування доплат, надбавок, премій, допомоги та інших соціальних виплат є економічними умовами праці людини, діяльність якої спрямована на отримання коштів для існування та забезпечення родини.

З огляду на розмаїття операцій, які здійснюються підприємством в межах виконання керівництвом зобов'язань перед трудовим колективом, та застосування системного підходу до їх облікового відображення запропоновано класифікацію положень колективного договору за такими ознаками: рівень нормативно-правового регулювання; урегульованість у податковому законодавстві; відповідність стратегії підприємства; відповідність фінансовому стану підприємства; залежно від питань, які розглядаються; періодичність здійснення; форма здійснення; об'єкт бухгалтерського обліку; рівень соціального захисту працівників. Використання такої класифікації положень колективних договорів дозволяє визначити їх вплив на облікове відображення процесу його виконання керівництвом, зокрема, визначити об'єкти бухгалтерського обліку, а також удосконалити систему рахунків аналітичного обліку для підвищення повноти та аналітичності облікових даних.

Другий розділ **“Організація і методика бухгалтерського обліку операцій з виконання положень колективного договору”** присвячено окресленню ролі

облікового персоналу як учасника колективно-договірному процесу, визначенню порядку інформаційного забезпечення даного процесу, організації та методики бухгалтерського обліку операцій з виконання колективного договору.

Вивчення положень колективного договору дозволило зробити висновок, що основним джерелом інформації про операції з виконання його положень є облікові джерела. У зв'язку з цим доведено, що з використанням системи бухгалтерського обліку можна здійснювати контроль за дотриманням положень колективних договорів. Від її організації залежить функціонування підприємства, у зв'язку з чим власник зацікавлений в удосконаленні організації бухгалтерського обліку зазначених вище операцій. Їх належне документальне оформлення та облікове відображення дозволяє оптимізувати суму податків та зборів, підвищити імідж підприємства як соціально відповідального, забезпечити виконання колективного договору.

Широкий спектр операцій, які підприємство здійснює для виконання положень колективного договору, обумовлює необхідність їх організаційного забезпечення на всіх стадіях колективно-договірному процесу. В цьому контексті розглядалися функції та повноваження бухгалтера, оскільки процес укладення і дії колективного договору потребує: 1) моніторингу його положень з точки зору відповідності чинному законодавству; 2) їх економічного обґрунтування; 3) оперативного, повного та детального інформаційного забезпечення контролю на всіх стадіях (рис. 2).

Рис. 2. Комплексне облікове забезпечення процесу колективно-договірному регулювання

Навики та знання бухгалтера при його залученні до колективно-договірної роботи дозволяють оцінити ступінь можливості виконання положень договору при його проектуванні. Для цього визначено функції бухгалтера при кожній процедурі колективних переговорів.

Закріплені у розпорядчих документах права та обов'язки облікових працівників обумовлюють рівень їх впливу на прийняття рішень сторонами колективних переговорів, а також зумовлюють відповідальність за свідомо занижені або невиконані положення. Запропоновано доповнити Положення про права та обов'язки облікових працівників пунктами, які регулюють діяльність бухгалтера у процесі колективних переговорів.

Враховуючи інформаційні потреби сторін колективного договору, запропоновано напрями організації бухгалтерського обліку операцій з його виконання: удосконалення документування операцій (визначення порядку документування, встановлення переліку стандартних форм первинних документів, розробка графіку їх складання, подання, підписання та використання, змістовне наповнення первинних документів інформацією про показники використання найманої праці для цілей оперативного контролю, розробка спеціальних форм первинних документів щодо відображення операцій, пов'язаних з оплатою праці на підприємстві відповідно до інформаційних потреб сторін колективного договору); визначення рахунків синтетичного та аналітичного обліку, інформація за якими систематизується у визначених аналітичних розрізах; розробка форм внутрішньої звітності (із зазначенням інформації про наявність заборгованості перед працівниками з оплати праці, про суми винагород працівникам, виплачених за звітний період, суми нарахованих та виплачених відпускних, розмір преміювання та його співвідношення з результатами роботи працівників, розмір та види додаткових благ, використання об'єктів соціальної інфраструктури, заходи охорони праці).

Міністерством праці та соціальної політики України надано Рекомендації щодо створення механізму колективно-договірного регулювання розмірів фонду оплати праці залежно від результатів господарської діяльності, для втілення яких в діяльність розроблено систему облікового забезпечення розрахунку необхідних показників та надано пропозиції щодо бухгалтерському обліку операцій з виконання зобов'язань керівництва за фондом оплати праці. Для відображення суми, на яку підприємство повинно зменшити розмір фонду оплати праці за результатами діяльності, в роботі запропоновано таку кореспонденцію:

– у сумі, на яку планується зменшення фонду оплати праці:

Дебет рахунку 949.2 “Витрати на виплату гарантованого фонду оплати праці понад фактичний” Кредит рахунку 661 “Розрахунки за заробітною платою”;

– у сумі відрахувань до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування, що припадають на відповідну суму зміни фонду оплати праці:

Дебет рахунку 949.2 “Витрати на виплату гарантованого фонду оплати праці понад фактичний” Кредит рахунку 65 “Розрахунки за страхуванням”.

Це дозволить планувати та контролювати використання фонду оплати праці на предмет його відповідності вимогам чинного законодавства, положенням колективного договору, а також фінансовим можливостям підприємства, систематизувати інформацію для розрахунку розмірів фонду оплати праці у наступному періоді.

Різноманітність послуг та благ у соціальному пакеті як одному з факторів мотивації працівника, неузгоджені питання оподаткування витрат на його

забезпечення обумовлюють необхідність удосконалення документального оформлення та облікового відображення таких операцій. Це дозволить проконтролювати операції підприємства та надати сторонам колективного договору повну та достовірну інформацію про ступінь його виконання, відстоювати позицію підприємства у податкових спорах. Запропоновано порядок документального оформлення надання окремих компонентів соціального пакету залежно від способу його забезпечення та визначено його значення як джерела інформації для їх облікового відображення.

Спосіб надання таких складових соціального пакету впливає на порядок облікового відображення, і, перш за все, на об'єкти бухгалтерського обліку, які для цілей наступного облікового відображення систематизовано за цією ознакою.

Для забезпечення повного облікового відображення господарських операцій з надання соціального пакету із дотриманням вимог аналітичності обґрунтовано розрізи аналітичного обліку відповідних об'єктів, зокрема, для обліку витрат на надання соціального пакету – у складі інших витрат операційної діяльності.

Запропонований підхід до документування та облікового відображення операцій з надання соціального пакета дозволить систематизувати інформацію для визначення розмірів винагороди за працю, стимулюючих та компенсаційних виплат за кожним працівником, а також достовірно оцінити витрати на забезпечення працівників додатковими благами. Крім того, це дозволить підвищити аналітичність інформації для здійснення розрахунків за податками і платежами.

У третьому розділі **“Контроль за дотриманням положень колективного договору”** розглядаються питання нормативно-правового регулювання укладання колективного договору, значення внутрішньої звітності як інструменту достовірного відображення інформації про стан виконання його положень, а також порядок проведення внутрішнього контролю такого виконання залежно від інтересів сторін колективного договору.

В умовах стрімкого розвитку та ускладнення підприємницьких структур актуальним стає питання узгодження методів контролю соціально-економічних процесів з цілями господарювання, а також використання результатів контролю для цілей управління. Становище найманого працівника та рівень його соціального захисту вимагає соціального спрямування завдань контролю, серед яких, перш за все, захист працівників від порушень їх прав в процесі здійснення соціально-трудова відносин. Створення системи контролю виконання положень колективного договору підприємства вимагає переосмислення значення облікової інформації у загальному інформаційному забезпеченні процесу колективно-договірного регулювання соціально-трудова відносин.

Оскільки профспілки та власник (керівник) підприємства є сторонами із протилежними інтересами, в подальшому пропонуємо розглядати організацію і методику проведення внутрішнього контролю виконання положень колективного договору залежно від ступеня неспівпадіння таких інтересів.

Зокрема, ступінь довіри профспілкової організації до керівництва підприємства обумовлює вибір суб'єкта проведення контролю, а також характер, здійснюваного контролю, що показано у табл. 2.

Вплив ступеня довіри між сторонами колективного договору на організацію та здійснення внутрішнього контролю виконання положень колективного договору

<i>Ступінь довіри</i> <i>Елементи контролю</i>	<i>Високий</i>	<i>Середній</i>	<i>Низький</i>
Критерії ступеня довіри	Профспілкова організація довіряє керівництву підприємства і не має підстав стверджувати, що виконання колективного договору проводилося із порушенням вимог його положень, а також чинного законодавства; профспілкова організація довіряє даним бухгалтерського обліку та звітності підприємства	Профспілкова організація довіряє керівництву підприємства, але має підстави стверджувати, що виконання колективного договору проводилося із порушенням вимог його положень, а також чинного законодавства; проте, в цілому профспілкова організація довіряє даним бухгалтерського обліку та звітності підприємства	Профспілкова організація не довіряє керівництву підприємства і має підстави стверджувати, що виконання колективного договору проводилося із порушенням вимог його положень, а також чинного законодавства; профспілкова організація не довіряє даним бухгалтерського обліку та звітності підприємства
Характер контролю	Полегшений	Нормальний	Посилений
Суб'єкт контролю	Власник (керівник) підприємства	Власник (керівник) підприємства, нагляд профспілкової організації	Профспілкова організація
Об'єкти контролю	Відповідність фактично здійснених операцій задекларованим у колективному договорі зобов'язанням керівництва	Відповідність фактично здійснених операцій задекларованим у колективному договорі зобов'язанням керівництва, законність та підстави їх здійснення	Достовірність звітних показників, відповідність фактично здійснених операцій задекларованим у колективному договорі зобов'язанням керівництва, законність та підстави їх здійснення, достовірність звітних показників

Програма проведення контролю формується відповідно до характеру контролю, що здійснюється профспілковою організацією. З урахуванням виділених в роботі блоків внутрішнього контролю колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин уточнено склад суб'єктів такого контролю відповідно до кожного тематичного блоку, а також залежно від ступеня довіри профспілкової організації до керівництва підприємства. За кожним блоком контрольних заходів сформульовано завдання, об'єкт та предмет контролю.

Зазначені вище варіанти здійснення контролю обумовлюють особливості самої програми контролю. Запропоновані програми проведення сторонами колективного договору контролю за виконанням його положень дозволять визначити найбільш прийнятний спосіб його здійснення з огляду на ступінь довіри сторін колективного договору, а також оптимізувати набір процедур контролю для зменшення часу проведення перевірки та досягнення завдань контролю.

За результатами вивчення інформаційних інтересів сторін колективного

договору та з огляду на його змістовне наповнення, запропоновано пакет внутрішньої звітності за операціями з виконання положень колективного договору, який повинен затверджуватися як додаток до колективного договору (табл. 3).

Таблиця 3

Внутрішня звітність за операціями з виконання положень колективного договору

<i>№ з/п</i>	<i>Назва звітної форми</i>	<i>Номер форми</i>	<i>Зміст звітної форми</i>
1	Звіт про формування і використання фонду оплати праці	КД-1	Відображає показники виробітку, нарахування та виплати заробітної плати за відрядними розцінками, нарахування та виплата заробітної плати за посадовими окладами, суми депонованої заробітної плати
2	Звіт про заходи охорони праці на підприємстві	КД-2	Відображає показники витрат на здійснення заходів охорони праці, придбання і видачу спецодягу та спецвзуття, видачу профілактичного харчування
3	Звіт про використання об'єктів соціальної інфраструктури	КД-3	Відображає показники витрат на утримання об'єктів соціальної інфраструктури, використання різних об'єктів працівниками підприємства, дані про здачу в оренду таких об'єктів
4	Звіт про надання соціального пакету працівникам підприємства	КД-4	Відображає показники надання працівникам соціального пакету підприємства в розрізі конкретних компонентів соціального пакету, а також із зазначенням способу надання, суми витрат на надання кожного компоненту соціального пакету за статтями витрат

Всі зазначені вище звіти для цілей контролю виконання положень колективного договору за кожною з категорій персоналу підприємства складаються із деталізацією за підрозділами та службами. Це дозволить виявити та усунути необґрунтовану диференціацію між розмірами винагороди за працю керівних та робітничих кадрів, а також у наданні додаткових соціальних благ, що в кінцевому рахунку забезпечить зниження соціальної напруги у колективі.

Система внутрішньої звітності про стан виконання колективного договору підприємства покликана, по-перше, забезпечити задоволення інформаційних потреб сторін колективного договору, по-друге, знизити напругу у трудовому колективі та ризик трудових конфліктів, і, як наслідок, дозволить підприємству уникнути судових спорів і штрафних санкцій.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку і контролю господарських операцій з виконання колективного договору, що сприятиме соціальному захисту працівників. Основні висновки, що підтверджують результати проведеного дослідження, полягають в наступному.

1. Розвиток колективного договору проходив одночасно із переосмисленням місця людини у суспільстві, ставлення до людської праці в процесі розвитку системи суспільного виробництва та продуктивних сил суспільства. Соціально-економічне становище населення України, масові порушення прав найманих

працівників вимагають нагального посилення ролі колективного договору як локального нормативно-правового документу. Визначено формально-змістовний зв'язок колективного договору як юридичної підстави для здійснення господарських операцій з його виконання з системою бухгалтерського обліку, що дозволяє ідентифікувати об'єкти обліку за такими операціями.

2. В процесі виконання колективного договору на підприємстві його юридична форма впливає на організацію бухгалтерського обліку через відповідні правові характеристики: зв'язок колективного договору із чинним законодавством, особливості його письмової форми, структури та порядку реєстрації в органах державної влади, закріплення юридичної відповідальності осіб за виконання його положень. Це дозволяє бухгалтеру ідентифікувати господарські операції підприємства, вимірювати їх, оцінювати їх законність, визначати підстави для здійснення господарських операцій. Він обумовлює необхідність налагодження системи внутрішньої звітності для цілей інформування сторін про повноту виконання взаємних зобов'язань.

3. З огляду на економічний зміст та різноманітність питань, які регулюються колективним договором, запропонована класифікація положень колективного договору за ознаками рівня нормативно-правового регулювання; урегульованості у податковому законодавстві; відповідності стратегії та фінансовому стану підприємства; залежно від питань, які розглядаються; за періодичністю та формою здійснення; об'єктами бухгалтерського обліку; рівнем соціального захисту працівників. Це дозволило обґрунтувати розрізи ведення аналітичного обліку об'єктів за операціями з виконання колективного договору (за формою виконання, за працівниками підприємства, за видами активів), що забезпечить підвищення аналітичності облікової інформації за такими операціями для цілей прийняття рішень про ступінь виконання його положень керівництвом підприємства та для розрахунків за податками і платежами.

4. Із врахуванням економічного змісту процедур на стадії переговорного процесу з укладання колективного договору, доведено обов'язковість участі облікового персоналу (зокрема, головного бухгалтера) у роботі робочих комісій, окреслено функції головного бухгалтера у процесі колективних переговорів, запропоновано доповнення до Положення про права та обов'язки облікових працівників як учасників колективно-договірного процесу, що забезпечить більш економічно обґрунтований підхід до формування положень колективного договору з урахуванням фінансових можливостей подальшого їх виконання.

5. Заходи організації бухгалтерського обліку повинні здійснюватися з урахуванням необхідності комплексного облікового забезпечення процесу колективно-договірного регулювання з огляду на сутність господарської операції та особливості відповідних об'єктів обліку, зокрема: визначено порядок документування операцій з виконання колективного договору та змістовне наповнення первинних документів інформацією про показники використання найманої праці; облікова політика повинна передбачати обґрунтовану з точки зору рівня деталізації систему аналітичних рахунків; внутрішня звітність з питань виконання положень колективного договору повинна містити статичні та динамічні

показники про нормативний та фактичний стан виконання положень колективного договору, що забезпечить задоволення інформаційних інтересів його сторін та можливість здійснення оперативного контролю.

6. Для реалізації Рекомендацій Міністерства праці та соціальної політики щодо створення оптимального механізму колективно-договірного регулювання фондів оплати праці запропоновано методичне забезпечення розрахунку планових та фактичних показників фонду оплати праці, а також облікового відображення відхилень у його розмірах, які виникають за місячними результатами господарської діяльності підприємства, що дозволяє забезпечити сталий рівень доходів працівників в умовах скорочення обсягів виробництва в короткостроковій перспективі.

7. З метою систематизації та узагальнення даних про господарські операції із забезпечення соціальним пакетом працівників підприємства з урахуванням вимог податкового законодавства, інструкцій з використання Плану рахунків бухгалтерського обліку, а також виділених в роботі об'єктів бухгалтерського обліку за відповідними операціями, запропоновано порядок їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку, що надасть можливість більш повно та достовірно відображати результати господарських операцій підприємства на забезпечення соціального пакету.

8. Враховуючи інформаційні запити суб'єктів контролю, організацію і методику проведення внутрішнього контролю виконання положень колективного договору запропоновано будувати відповідно до ступеня довіри профспілкової організації до керівництва підприємства. За результатами дослідження виділено три види контролю відповідно до його характеру (полегшений, нормальний та посилений), з урахуванням яких запропоновано варіанти Програми проведення зазначеного контролю, уточнено склад суб'єктів його здійснення, окреслено завдання та визначено ряд об'єктів контролю, що сприяє оптимізації процесу контролю.

9. Інформація, яка надається суб'єктам контролю виконання положень колективного договору, повинна відповідати якісним вимогам повноти та достовірності. З цією метою обґрунтовано необхідність формування абсолютних та відносних показників розміру фонду оплати праці, витрат на заходи охорони праці та надання соціальних благ в розрізі підрозділів підприємства, які повинні знайти відображення в процесі документального оформлення, складання облікових реєстрів та внутрішньої звітності з питань виконання колективного договору, що дозволить визначити розміри винагороди за працю та надання додаткових соціальних благ працівникам в розрізі структурних підрозділів, що забезпечить задоволення інформаційних потреб сторін колективного договору з метою визначення рівня соціальної відповідальності підприємства перед трудовим колективом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Шиманська К.В. Соціалізація бухгалтерського обліку як напрям дії соціального партнерства та її зв'язок з соціальною захищеністю населення / К.В. Шиманська // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – № 1(39). – С. 228-238 (0,93 друк. арк.).

2. Шиманська К.В. Заробітна плата як інструмент розвитку людського капіталу та її зв'язок з політикою винагород персоналу / К.В. Шиманська // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – № 3(41). – С. 114-121 (0,72 друк. арк.).

3. Шиманська К.В. Нормативно-правова форма колективного договору та її вплив на систему бухгалтерського обліку / К.В. Шиманська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 3(9) / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – С. 215-223 (0,59 друк. арк.).

4. Шиманська К.В. Колективний договір: економічний зміст та місце в системі бухгалтерського обліку / К.В. Шиманська // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Черкаси: ЧДТУ, 2008. – № 21. – С. 147-151 (0,6 друк. арк.).

5. Шиманська К.В. Класифікація колективних договорів для цілей бухгалтерського обліку / К.В. Шиманська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 2(11) / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – С. 384-396 (0,96 друк. арк.).

6. Жиглей І.В. Колективний договір на підприємстві: заходи організації обліку та оподаткування / І.В. Жиглей, К.В. Шиманська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 9. – С. 45-56 (загальний обсяг 0,95 друк. арк., особисто автору належить 0,45 друк. арк.: виділено заходи з організації бухгалтерського обліку, що сприяють виконанню положень колективних договорів).

7. Шиманська К.В. Соціальна відповідальність в контексті відносин “працівник – роботодавець”: проблеми облікового відображення / К.В. Шиманська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 3(12) / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – С. 444-456 (0,97 друк. арк.).

8. Шиманська К.В. Облікове забезпечення колективно-договірного регулювання фонду оплати праці / К.В. Шиманська // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – № 1(47). – С. 153-158 (0,96 друк. арк.).

9. Шиманська К.В. Функції бухгалтерської служби в процесі колективно-договірного регулювання соціально-трудова відносин на підприємстві / К.В. Шиманська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 1(13) / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – С. 258-268 (0,95 друк. арк.).

10. Шиманська К.В. Облік операцій з надання соціального пакету працівникам підприємства в межах виконання положень колективного договору / К.В. Шиманська // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – № 2(48). – С. 138-144 (0,98 друк. арк.).

Тези доповідей на конференціях

11. Шиманська К.В. Дослідження соціально-економічних показників виконання положень колективних договорів: збірник тез та текстів виступів на П'ятій всеукраїнській науковій конференції, присвяченій видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову. Ч. 2. [“Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева”] / К.В. Шиманська / М-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 116 с. – С. 27-29 (0,11 друк. арк.).

12. Шиманська К.В. Звітність підприємств як джерело інформації про стан виконання положень колективних договорів: питання придатності: матеріали V-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції. Том 4. Реформування бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні. Економіко-математичне моделювання інноваційних процесів [“Стан та проблеми інноваційної розбудови України '2007”] / К.В. Шиманська – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2007. – С. 31-34 (0,15 друк. арк.).

13. Шиманська К.В. Нормативно-правове регулювання соціально-трудова відносин та роль бухгалтерського обліку в їх інформаційному забезпеченні: тези доповідей V-ої Міжнародної науково-теоретичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених [“Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі тисячоліть”] / К.В. Шиманська / відп. ред. З.В. Гуцайлюк. – Тернопіль, 2007. – С. 414-416 (0,15 друк. арк.).

14. Шиманська К.В. Витрати підприємства на відтворення робочої сили: обліковий аспект: матеріали III Международной научно-практической конференции. Том 2. Экономические науки. [“Актуальные проблемы научных исследований-2007”] (16-30 июня 2007 г.) / К.В. Шиманська – Днепропетровск: Наука и образование, 2007. – 112 с. – С. 28-29 (0,14 друк. арк.).

15. Шиманська К.В. Правові основи регулювання і бухгалтерський облік заходів охорони праці на підприємстві: тези та тексти виступів VI-ої Міжнародної наукової конференції [“Наукові дослідження в сфері бухгалтерського обліку, контролю та аналізу: теоретико-практичне значення та напрями подальшого розвитку”] / К.В. Шиманська / М-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 336 с. – С. 177-178 (0,12 друк. арк.).

16. Шиманська К.В. Місце аудиту в системі контролю дотримання положень колективних договорів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [“Майбутнє – аудит”], (м. Кривий Ріг, 07 грудня 2007 р.) / К.В. Шиманська / редкол.: М.Л. Кропивко, В.Я. Нусінов, О.М. Барановська, Н.М. Кругла. – Кривий Ріг: Видавничий Дім, 2007. – С. 102 (0,1 друк. арк.).

17. Жиглей І.В. Роль бухгалтерської служби у процесі реалізації соціальних програм підприємства при виконанні положень колективних договорів: збірник тез та текстів виступів на Шостій всеукраїнській науковій конференції, присвяченій видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову [“Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева”] (м. Житомир, 27-28 лютого 2008 р.) / І.В. Жиглей, К.В. Шиманська / М-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ,

2008. – 148 с. – С. 35-37 (загальний обсяг 0,13 друк. арк., особисто автору належить 0,06 друк. арк.: визначено повноваження облікових працівників в частині інформаційного забезпечення реалізації соціальних програм підприємства).

18. Шиманська К.В. Організація документування операцій, пов'язаних з виконанням положень колективного договору на підприємстві: збірник тез та текстів виступів VII-ої Міжнародної наукової конференції [“Наукові бухгалтерські школи світу: еволюція, сучасний стан, перспективи розвитку”], (м. Житомир, 3-4 листопада 2008 р.) / К.В. Шиманська / М-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 208 с. – С. 123-124 (0,11 друк. арк.).

19. Шиманська К.В. Основні напрями використання системи бухгалтерського обліку для цілей колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин: збірник тез та текстів виступів на Сьомій всеукраїнській науковій конференції, присвяченій видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову [“Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева”], (м. Житомир, 25-26 лютого 2009 р.) / К.В. Шиманська / М-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2009 – 76 с. – С. 73-75 (0,12 друк. арк.).

20. Шиманська К.В. Медичне страхування працівників підприємства в межах виконання положень колективного договору: облікове відображення: збірник тез XXXIV науково-практичної міжвузівської конференції, присвяченої Дню університету, (м. Житомир, 16-18 березня 2009 р.) / К.В. Шиманська / М-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 171 с. – С. 198 (0,12 друк. арк.).

21. Шиманська К.В. Антагонізм інтересів сторін колективного договору та його вплив на організацію і методику внутрішнього контролю виконання його положень: матеріали V-ї міжнар. наукової конференції. – Частина 1 [“Бухгалтерський облік, аналіз і контроль в системі корпоративного управління: розвиток і технічних можливостей”], (Краматорськ-Житомир, 9-10 вересня 2009 р.) / К.В. Шиманська / М-во освіти і науки України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ПП “Рута”, 2009. – 148 с. – С. 138-141 (0,15 друк. арк.).

22. Шиманська К.В. Висвітлення питань колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин в дослідженнях польських вчених: збірник тез та текстів виступів VIII-ої Міжнародної наукової конференції [“Мовні стратегії у формуванні світової бухгалтерської еліти”], (м. Житомир, 15-16 жовтня 2009 р.) / К.В. Шиманська / М-во освіти і науки України, Житомир. держ. технолог. ун-т – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 264 с. – С. 191-194 (0,18 друк. арк.).

23. Шиманська К.В. Бухгалтерський контроль в процесі укладання колективного договору на підприємстві: матеріали за 5-а міжнародна научна практична конференція Том 1. Ікономики. [“Научний потенціал на света”] / К.В. Шиманська / – Софія: “Бял ГРАД-БГ” ООД, 2009. – С. 86-88 (0,11 друк. арк.).

Навчальні посібники

24. Орлов І.В. Звітність підприємств: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит”] / За ред. д.е.н., проф.,

Заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутинця. – [3-є вид., допов. і перероб.] / І.В. Орлов / – Житомир: ЖДТУ, 2008. – ISBN 978-966-683-166-1. – 484 с. (загальний обсяг 31,6 друк. арк., особисто автору належить 0,87 друк. арк.).

Інші видання

25. Орлов І.В. Место и значение коллективного договора в системе бухгалтерського учета / И.В. Орлов, Е.В. Шиманская // Бухгалтерский учет, контроль и анализ: социальные ориентиры. Результаты научных исследований проблем бухгалтерського учета и контроля Житомирської наукової бухгалтерської школи: Монографія / [Ф.Ф. Бутинец и др.]; под общ. ред. [и с предисл.] Ф.Ф. Бутинца. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 484 с. – С. 338-366 (2,1 друк. арк., особисто автору належить 1,05 друк. арк.: обґрунтовано формально-змістовний зв'язок колективного договору із системою бухгалтерського обліку).

АНОТАЦІЯ

Шиманська К.В. Бухгалтерський облік і контроль операцій з виконання колективного договору: організація і методика. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомирський державний технологічний університет МОН. – Житомир, 2010.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретичних положень і розробці рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку і контролю господарських операцій з виконання колективного договору, що сприяє соціальному захисту працівників.

Визначено зв'язок колективного договору як локального нормативно-правового документа з системою бухгалтерського обліку, удосконалено організацію бухгалтерського обліку в частині впливу на неї юридичної форми колективного договору, а також систему аналітичного обліку на основі класифікації положень колективного договору. Теоретично обґрунтовано комплексне облікове забезпечення процесу колективно-договірного регулювання на всіх його стадіях із залученням облікового персоналу на стадії укладання договору. Запропоновано методичне забезпечення бухгалтерського обліку операцій зі створення та використання фонду оплати праці на основі нормативних показників, що залежать від результатів господарської діяльності підприємства, а також відображення в бухгалтерському обліку витрат на забезпечення працівників підприємства соціальним пакетом.

Розроблено систему внутрішнього контролю за дотриманням положень колективного договору, в якій враховано інформаційні запити суб'єктів контролю та ступінь довіри профспілкової організації до керівництва підприємства. Обґрунтовано необхідність формування абсолютних та відносних показників, які повинні знайти відображення в процесі документального оформлення, складання облікових реєстрів та внутрішньої звітності за господарськими операціями з виконання колективного договору.

Ключові слова: колективний договір, соціальний пакет, облік операцій з виконання колективного договору, контроль за дотриманням положень колективного договору.

АННОТАЦИЯ

Шиманская Е.В. Бухгалтерский учет и контроль операций по выполнению коллективного договора: организация и методика. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Житомирский государственный технологический университет МОН. – Житомир, 2010.

Объектом исследования являются хозяйственные операции предприятия по выполнению коллективного договора, подлежащие отображению в системе бухгалтерского учета и контролю сторонами договора.

Предметом исследования является совокупность теоретико-методических и организационно-практических вопросов бухгалтерского учета и контроля хозяйственных операций по выполнению обязательств руководства перед персоналом по коллективному договору.

Определено, что заключение коллективного договора на предприятии обуславливает осуществление ряда операций, при чем коллективный договор определяет содержание таких операций и порядок применения элементов метода бухгалтерского учета для их отображения в учете и отчетности.

Установлено, что особенности письменной формы, структуры коллективного договора и порядка его регистрации в органах государственной власти, а также закрепление юридической ответственности лиц за выполнение его положений позволяет бухгалтеру идентифицировать хозяйственные операции предприятия, измерять их, оценивать их законность, определять основания для их осуществления. Это обуславливает необходимость разработки системы внутренней отчетности для целей информирования сторон коллективного договора.

Усовершенствована система счетов аналитического учета расходов и обязательств на основании предложенной классификации положений коллективного договора, что позволяет осуществлять обобщение данных о хозяйственных операциях по выполнению коллективного договора на счетах бухгалтерского учета в зависимости от объектов с необходимым уровнем аналитичности, кроме того, будет отвечать информационным запросам сторон коллективного договора.

Обоснована обязательность участия учетного персонала (в частности, главного бухгалтера) в работе рабочих комиссий на стадии переговорного процесса по заключению коллективного договора. Очерчены функции бухгалтера в процессе коллективных переговоров, предложено дополнение к Положению о правах и обязанностях учетных работников как участников коллективно-договорного процесса, которое обеспечит более экономически обоснованный подход к формированию положений коллективного договора.

Доказано, что мероприятия по организации бухгалтерского учета необходимо осуществлять в соответствии с сущностью самой хозяйственной операции и особенностей задействованных в ней объектов учета, в частности: определено порядок составления и содержательное наполнение первичных документов информацией о показателях использования наемного труда для целей

оперативного контроля; предложено в учетной политике предусматривать обоснованную, с точки зрения уровня детализации, систему счетов синтетического и аналитического учета; обосновано, что внутренняя отчетность по вопросам выполнения коллективного договора должна содержать статические и динамические показатели нормативного и фактического состояния выполнения положений коллективных договоров.

Предложено методическое обеспечение расчета показателей, необходимых для определения плановых и фактических показателей фонда оплаты труда, а также учетного отображения отклонений в его размерах по месячным результатам хозяйственной деятельности предприятия для реализации Рекомендаций Министерства труда и социальной политики Украины относительно создания оптимального механизма коллективно-договорного регулирования фондов оплаты труда, что позволит обеспечить стабильный уровень доходов работников в условиях сокращения объемов производства в краткосрочной перспективе.

Разработано разрезы аналитического учета для объектов по операциям, касающимся предоставления социального пакета предприятия, что обеспечит повышение детализации учетной информации по таким операциям и даст возможность составления внутренней отчетности для целей принятия решений о степени выполнения положений коллективного договора руководством предприятия, а также для расчетов по налогам и платежам.

Предложен порядок отображения на счетах бухгалтерского учета операций по обеспечению социальным пакетом работников предприятия, с учетом требований налогового законодательства, инструкции по использованию Плана счетов бухгалтерского учета, а также выделенных в работе объектов бухгалтерского учета по соответствующим операциям, что позволит более достоверно отображать результаты хозяйственных операций предприятия по обеспечению социального пакета.

По результатам исследования, в соответствии со степенью доверия между сторонами коллективного договора, выделено три вида контроля в зависимости от его характера (облегченный, нормальный и усиленный), с учетом которых предложены варианты Программы проведения отмеченного контроля, уточнен состав субъектов его осуществления, очерчено задачи и определены объекты контроля, что способствует оптимизации процесса контроля.

Для повышения качества информации о выполнении положений коллективного договора, которая будет предоставляться его сторонам, предложен пакет внутренней отчетности, позволяющей определить размеры вознаграждения за труд и предоставления дополнительных социальных благ различным категориям персонала, что обеспечит удовлетворение информационных потребностей сторон коллективного договора для определения уровня социальной ответственности предприятия перед трудовым коллективом.

Ключевые слова: коллективный договор, социальный пакет, учет операций по выполнению коллективного договора, контроль за соблюдением положений коллективного договора.

ANNOTATION

Shymans'ka K.V. Accounting and control of transactions on performing collective agreements: organization and methods. – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences on the specialty 08.00.09 – accounting, analysis and auditing (by kinds of economic activity). – Zhytomyr State Technological University Ministry of Education and Science. – Zhytomyr, 2010.

Thesis is dedicated to the grounding of the theoretical issues and development of recommendations on improvement of accounting and control of business transactions on performing collective agreements, which assists in social security of employees.

The interrelation of collective agreement as a local normative and legal agreement with the accounting system has been determined, accounting organization in the part of the influence of the legal form of collective agreement on it as well as the system of analytical accounting on the basis of classification of the statements of collective agreement have been improved. Complex accounting provision of the process of collective agreement's regulation at all its stages with drawing in the accounting personnel at the stage of concluding the agreement has been theoretically grounded. The methodic provision of accounting for transactions with creating and utilizing payroll funds on the basis of normative indexes, which depend on the results of the company's business activity, as well as the accounting reflection of expenses on providing employees with social package have been suggested.

The system of internal control over following the statements of collective agreement taking into consideration the information requests of the subjects under control as well as the degree of trust of the unions to company's top management has been developed. The necessity of forming absolute and relative indicators, which are to be disclosed in the process of documentation, compiling of accounting ledgers and internal reporting of business transactions on performing collective agreements have been grounded.

Key words: collective agreement, social package, accounting for transactions on performing collective agreements, control over following the statements of collective agreement.

Підписано до друку 18.01.2010 р. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.

Замовлення № 952

Редакційно-видавничий відділ ЖДТУ
10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103